

УДК 351.851–053.8(477)

doi:10.15421/151615

Сучасний стан громадського управління освітою дорослих в Україні

Д.В. ТИТАРЕНКО

Національна академія державного управління при Президенті України, Київ, Україна

Авторське резюме

В даній статті зроблено аналіз сучасного громадського управління освітою дорослих. На засадах аналізу останніх досліджень та публікацій зроблено висновок про необхідність впровадження нової освітньої політики у сфері громадського управління освітою дорослих, а також необхідність повноцінного нормативно-правового забезпечення, а саме у частині надання прав громадській спільноті впливати на освітні процеси, висловлювати свої наміри та вдосконалити механізми управління освітою дорослих. Визначено поняття «громадських інституцій у сфері освіти дорослих». Окреслено основні механізми законо-давчого регулювання громадського управління освітою в Україні.

Проаналізовані історичні передумови виникнення громадських інституцій у сфері освіти дорослих. Виокремлено доробок громадських освітніх організацій, а саме - товариства «Просвіта» та товариства «Знання» України. Виокремлено роль сучасних громадських організацій у сфері освіти дорослих, зокрема університетів третього віку, що мають на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж усього життя. Визначено ключові проблеми у сфері громадського управління освітою дорослих, а відтак приводить до висновку глобального вдосконалення даної сфери.

Ключові слова: громадське об'єднання; освіта дорослих; громадські інституції у сфері освіти дорослих; університет третього віку; тиждень освіти дорослих.

Current status of public administration adult education in Ukraine

D.V. TYTARENKO

National academy for public administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract

The article deals with analysis of modern public administration by adult education. The main mechanisms of legislative regulation of public administration by adult education are defined. The attention focusing on the necessity to improve instruments of cooperation between state and community. The essence and contents of the concept «public institutes of adult education» are researched. The main mechanisms of legislative regulation of public management of adult education in Ukraine are outlined.

Historical prerequisites of emergence of public institutes by adult education are analyzed. The heritage of the public educational organizations, namely societies «Prosvita» and societies «Znannia» of Ukraine is taken into account. The role of modern public organizations in adult education, including third-age universities which purpose is introductions and practical realization of the principle of life long learning are allocated. Key problems in the sphere of public administration of adult education who lead to a conclusion of global improvement of this sphere are defined.

Key words: public association; adult education; public institutes of adult education; third-age universities; international adult education days.

© Д.В. Титаренко, 2016

Современное состояние общественного управления образованием взрослых в Украине

Д.В. ТИТАРЕНКО

Национальная академия государственного управления при Президенте Украины,
Киев, Украина

Авторское резюме

В данной статье сделан анализ современного общественного управления образованием взрослых. На основе анализа последних исследований и публикаций, сделан вывод о необходимости внедрения новой образовательной политики в сфере общественного управления образованием взрослых, а также необходимость полноценного нормативно-правового обеспечения, а именно в части предоставления прав общественности влиять на образовательные процессы, выражать свои намерения и усовершенствовать механизмы управления образованием взрослых. Определено понятие «общественные институты в сфере образования взрослых». Очерчены основные механизмы законодательного регулирования общественного управления образованием в Украине.

Проанализированы исторические предпосылки возникновения общественных институтов в сфере образования взрослых. Принято во внимание наследие общественных образовательных организаций, а именно - общества «Просвіта» и общества «Знание» Украины. Выделены роль современных общественных организаций в сфере образования взрослых, в том числе университетов третьего возраста, целью которых являются внедрение и практическая реализация принципа обучения в течение всей жизни. Определены ключевые проблемы в сфере общественного управления образованием взрослых, которые приводят к выводу глобального усовершенствования данной сферы.

Ключевые слова: общественное объединение; образование взрослых; общественные институты в сфере образования взрослых; университет третьего возраста; неделя образования взрослых.

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних викликів, стрімкого розвитку інформаційних і виробничих технологій нинішньому фахівцеві доводиться мобілізувати свої професійні компетенції. Нині, у зв'язку з домінуючою роллю інноваційного прогресу та жорсткою конкуренцією, кожен змушений навчатись, довчатись і навіть перенавчатись упродовж життя. Розрив очікувань і неузгодженість між потребами ринку праці та освітніми послугами впливає на зростання критичного рівня безробіття в країні. Враховуючи вимоги ринку праці виникає потреба неперервної освіти впродовж життя. Стрімкі зміни ставлять на порядок денний питання зміни підходів, методів, стилів та суттєвої перебудови системи управління освітою.

Саме освіта дорослих є одним із головних засобів досягнення сталого розвитку суспільства і в цілому держави. Сьогодні за допомогою освіти дорослих можна повноцінно розв'язувати низку

економічних і суспільних проблем. Проте для забезпечення такої можливості необхідні значні державні інвестиції в організації, що працюють як на державному, так і на громадському рівнях.

На думку науковців, саме громадські організації дають можливість суспільству нормально функціонувати і розвиватися. Громадські організації в першу чергу несуть важливу роль як для держави, так і для суспільства, виконуючи іноді функції, які держава не в змозі виконати, або ж можуть їх виконати більш результативно. Зокрема, це стосується освітньої сфери. Громадські організації сприяють усвідомленню громадянами особистих можливостей у вирішенні важливих соціальних проблем та освітніх потреб без підтримки влади та без фінансування держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про необхідність нової освітньої політики, спрямованої на задоволення освітніх потреб громадян незалежної України. Проблеми громадського

управління освітою дорослих досліджує цілий ряд науковців, а саме: В.І. Луговий, Т.О. Лукіна, Л.Б. Лук'янова, Ю.О. Молчанова, Н.Г. Ничкало, В.Г. Кремень, Н. Г. Протасова.

Мета дослідження. Визначення змісту поняття «громадські інституції у сфері освіти дорослих», аналіз наукової літератури з питань громадського управління освітою дорослих та аналіз сучасного стану громадського сектора освіти дорослих в Україні.

Виклад основного матеріалу. Актуальність громадського управління освітою дорослих визначається змінами в суспільно-політичній структурі нашої країни, що обумовлюють необхідність реформування освітньої політики у сфері освіти дорослих, спрямованої на задоволення освітніх потреб та побудову демократичної держави.

На сучасному етапі державотворення в Україні громадські об'єднання вже повноправно виступають одним з найголовніших елементів політичної системи, реально здатні впливати на розвиток соціально-гуманітарної сфери.

У статті 1 Закону України «Про громадські об'єднання» виокремимо наступне: «Громадське об'єднання - це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів» [1].

Громадське управління освітою дорослих регулюється Конституцією України, Законом України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про громадські об'єднання», Національною доктриною розвитку освіти, Програмою «Освіта ХХІ століття».

Спроба закріплення на нормативно-правовому рівні системи безперервної освіти впродовж життя була здійснена у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. У ній визначено мету такої освіти, а саме: «забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками,

здібностями, потребами на основі навчання упродовж життя та забезпечення доступності і неперервності освіти впродовж життя» [2].

Дослідження стану нормативно-правової бази громадського управління освітою дорослих переконує у необхідності її вдосконалення у частині надання прав громадській спільноті впливати на освітні процеси, висловлювати свої наміри та покращити механізми управління освітою дорослих.

На сьогодні є неабияка потреба в розробленні механізмів державно-громадського управління системою освіти дорослих та залучення громадських організацій з метою управління якістю освіти дорослих. В Енциклопедії освіти поняття «державно-громадське управління освітою» визначено як «управління, в якому поєднується діяльність суб'єктів управління державної та громадської природи і базується на принципах делегування повноважень та залучення громадськості до управління освітою. Державно-громадське управління освітою являє собою інтегровану структуру, до якої входять органи державного управління, органи громадського самоврядування і громадськість. Кожен з цих елементів має свої функції і повноваження. При державно-громадському управлінні освітою функції держави мають бути мінімальними: держава розробляє національну освітню політику, забезпечує правове поле й законодавчі гарантії населенню у здобутті освіти» [5, с. 179].

На громадськість покладається обов'язок у межах визначеного правового поля активно впливати на формування освітньої політики держави шляхом вивчення освітніх потреб дорослого населення, внесення пропозицій державним органам щодо запровадження відповідних механізмів управління регіональною системою управління освітою дорослих, яка б врахувала регіональну та місцеву специфіку потреб, участі у розробці програм (проектів) у зазначеній сфері.

Одним із першочергових завдань є

визначення поняття «громадські інституції у сфері освіти дорослих». У виданні «Освіта дорослих: енциклопедичний словник» дане поняття трактується як «(громадські) недержавні організації, діяльність яких полягає в організації та проведенні тренінгів, семінарів, конференцій, тижнів освіти дорослих тощо [6, с. 80].

Виникнення та активізація діяльності громадських інституцій у сфері освіти дорослих припадає на другу половину ХХ століття, коли значно розширилася сфера формальної та неформальної освіти дорослих і пов'язані з нею питання підвищення ефективності навчального процесу, осмислення традиційної педагогічної проблематики з позиції ідей неперервної освіти. Просвітницька діяльність європейських громадських інституцій у сфері освіти дорослих – інноваційне поле наукової роботи для педагогів, андрагогів, представників громадських об'єднань. Освітня діяльність громадських інституцій у сфері освіти дорослих, як правило, носить чітко визначений практичний характер, спрямований на вирішення конкретних проблем цільової аудиторії, залученої до освітнього процесу.

Розгалужена система освітніх громадських організацій є важливим показником розвитку громадянського суспільства. Таким є й було товариство «Просвіта» (зараз - Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка) – українська громадська організація культурно-освітнього спрямування, яка була заснована на Галичині ще у 1868 році. Основними завданнями на той час були: сприяння просвіти українського народу в культурному, національно-політичному та економічному напрямках, розв'язання суспільно-культурних і соціальних проблем, ліквідація неписьменності, будівництво народних домів, читалень, загальноосвітніх та ремісничих шкіл, книговидавництва та книгорозповсюдження, створення і підтримка товариств, організацій. Сьогодні ж осередки товариства знаходяться у кожному обласному центрі України.

Зусиллями товариства «Просвіта»,

яке об'єднувало і координувало низку суспільних інституцій у справі освіти дорослих, було створено розгалужену мережу культурно-просвітних заходів, забезпеченими кваліфікованими кадрами, розроблено методику освітньо-виховної праці [3, с. 49].

Наступною, не менш важливою громадською освітньою організацією на території незалежної держави є Товариство «Знання» України, наймасовіша громадська науково-просвітницька організація, яка була заснована ще в 1948 році, а протягом 1948 – 1949 років були створені обласні організації Товариства, невдовзі у 1958 р. – народні університети (культури, правових знань та ін.). На базі Товариства «Знання» УРСР була створена система народних університетів, як вища форма освіти дорослих (1963 р.), а в 1990 році Товариство «Знання» України набуло статусу самостійної організації.

Товариство і дотепер є своєрідним неформальним інститутом реалізації інтелектуального потенціалу нації з метою задоволення інформаційно-освітніх потреб громадян України, поширенням наукових знань, висвітленням досягнень культури, а також дбає про розробку та впровадження нових інформаційно-освітніх технологій. В усіх регіонах України діють обласні організації Товариства «Знання» України та саме за підтримки Товариства «Знання» в Україні проходить Міжнародний тиждень освіти дорослих.

Ідея «Днів освіти дорослих» зародилася ще в 1992 році в Національному інституті безперервної освіти дорослих (NIACE) у Великобританії. На V конференції ЮНЕСКО в Гамбурзі в 1997 році більше 1,5 тисячі представників міністерств освіти, урядових та неурядових організацій, фондів, дослідницьких центрів з усіх континентів рекомендували проведення Днів освіти дорослих в усіх країнах світу. Освіта дорослих охоплює як систему формальної освіти, так і неформальної з метою підвищення кваліфікації та перенавчання, розвитку громадянської участі і демократії, посилення підтримки соціально незахищені-

них груп в їхній інтеграції у суспільство і персонального зростання. Перший Міжнародний тиждень освіти дорослих Україна провела у вересні 2000-го, а першим розпорядчим документом офіційної участі Української держави у заходах ООН і ЮНЕСКО став наказ Міністерства освіти і науки «Про проведення Міжнародного тижня освіти дорослих». І дотепер Дні освіти дорослих проходять на Львівщині. Головна мета міжнародних днів освіти дорослих – сприяти формуванню в українському суспільстві розуміння цінності освіти дорослих і освіти протягом усього життя та підвищенню спроможності організацій, які надають послуги в цій сфері. Освіта дорослих - це той ресурс, яким можуть користуватися люди для підвищення рівня добробуту власного життя, сім'ї, свого регіону, країни в цілому.

На сьогодні Дні освіти дорослих на Львівщині дозволяють поінформувати населення про діючі організації та програми з освіти дорослих, сприяють формуванню громадської думки щодо навчання впродовж життя, обміну досвідом впровадження програм освіти дорослих в Україні, розвитку громадянського суспільства, сприяють доступності освіти дорослих для вразливих груп населення, задоволенню потреб в освіті з урахуванням запитів сучасного ринку праці. Львів та Львівська область показують на власному прикладі вплив освіти на життя людей, дорослих, будь то безробітні чи пенсіонери, чи внутрішньо переміщені особи, адже з кожним роком Дні освіти дорослих набувають неабиякого розвитку, адже в ці дні відбуваються численні круглі столи, відкриті конференції, телемости, форуми з освіти дорослих, фестивалі освітніх послуг для дорослих і ярмарок вакансій.

Останнім часом в Україні набирають неабиякого розвитку та популярності так звані університети третього віку (third-age universities), які допомагають адаптуватися та орієнтуватись до сучасних викликів навколишнього світу. Підставою їх створення в Україні є наказ Міністерства соціальної політики України від 25.08.11 №326 «Про впроваджен-

ня соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» [9].

Зокрема це зумовлено тим, що у зв'язку із збільшенням тривалості життя людини і числа громадян похилого віку в науці та соціальній практиці помітно збільшився інтерес до геронтологічних проблем. Сформована ситуація вимагає від людини переосмислення свого життя, цінностей, ставлення до себе, пошуку нових шляхів реалізації активності. У багатьох людей, особливо літнього віку, цей процес відбувається довго й болісно та супроводжується пасивністю, невмінням знайти нові заняття і контакти, по-новому поглянути на себе і на оточуючий світ. Доводить це і сумна статистика, що Україна займає перше місце серед країн СНД з депресії серед людей літнього віку та одинадцяте місце у світі.

Перший університет третього віку з'явився у Франції в 1973 році в місті Тулузі, засновником якого вважається П'єр Велль, а вже через 20 років таких університетів налічувалось 40. До прикладу в Польщі сьогодні нараховується більше 20 таких університетів. Серед них – Варшавський університет третього віку, Університет третього віку при Медичному центрі післядипломної освіти, Сілезький університет в Катовіцах тощо.

Університет третього віку – це інноваційний проект, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя, що допомагає пережити людям похилого віку особистісну драму переходу від одного способу життя до іншого, а також проводять просвітницьку та навчальну форму роботи з людьми похилого віку, напрямком якої є збереження їх соціальної та інтелектуальної активності, змоги, якомога довше зберігати ініціативність.

В Україні перший університет відкрився 2008 року в Ковелі на Волині – на базі територіального центру соціально-побутової реабілітації. Другий невідомо з'явився в Кременчуці – на базі Кременчуцької філії Дніпропетровського університету економіки і права [7].

За даними Міністерства соціальної політики нині в Україні діють понад 300 таких навчальних закладів, які надають освіту для дорослих. Зокрема, такі навчальні заклади є у Києві, Львові, Чернівцях, Дніпродзержинську, Миколаєві та інших містах. Понад 30 000 слухачів цих закладів уже розширили свій світогляд. Університети такого формату, як правило, можуть бути структурними підрозділами вищих навчальних закладів, працювати при загальноосвітніх школах або ж можуть надавати послуги як на базі районних та міських територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), так і на базі сільських центрів соціального захисту населення, що забезпечують максимальне наближення соціальних послуг до людей, які проживають у віддалених населених пунктах.

Найсучаснішим провайдером освіти дорослих в Україні та потужною громадською організацією є DVV International «Представництво німецької (неурядової) організації Німецьке об'єднання народних університетів» (DVV International). В Україні DVV International розпочало свою діяльність з червня 2010 року. Головним завданням інституту є розвиток освіти дорослих за допомогою створення умов для спілкування між організаціями та іншими зацікавленими сторонами у сфері освіти дорослих відповідно до європейської стратегії навчання протягом життя. Сьогодні DVV International діє в усьому світі, співпрацюючи з більш ніж 200-ми партнерами в 40 країнах, підтримує обмін інформацією та досвідом у галузі освіти дорослих та розвиток в Європі і в усьому світі, сприяє в створенні і розвитку освітніх структур для молодих і дорослих в країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою, надає інформацію та підтримку для забезпечення загальної, міжкультурної освіти та ознайомлення з політикою Європейського Союзу.

В Україні DVV International здійснює свою діяльність шляхом:

- підтримки проектів українських організацій (заклади освіти, культури, соціальної сфери, громадські об'єднання

- та некомерційні організації) з метою розвитку та зміцнення системи освіти дорослих в Україні, розширюючи і забезпечуючи доступ дорослого населення до навчальних і просвітницьких програм у рамках програм і проектів представництва;

- проводить виставки, ярмарки, фестивалі, конкурси, а також конференції, семінари, круглі столи та інші навчальні й інформаційні заходи з різних питань розвитку освіти дорослих;

- сприяє обміну досвідом і фахівцями на регіональному та міжнародному рівнях;

- підтримує публікацію наукової, науково-популярної та методичної літератури, інформаційної та презентаційної друкованої продукції у сфері освіти дорослих [8].

Отже, даний інститут є важливою та невід'ємною ланкою розвитку освіти дорослих на території України, адже є агентом змін у державній політиці, регулюючи освіту дорослих і навчання протягом усього життя, створює умови для спілкування між організаціями та іншими зацікавленими сторонами у сфері освіти дорослих. Пріоритетним та головним напрямом роботи представництва є підвищення рівня методологічних і дидактичних знань організацій, що надають послуги у цій сфері, та їх організаційного потенціалу, а також підвищення самодостатності груп населення, що мають обмежений доступ до ринку праці (наприклад: жінки, молодь, ув'язнені, пенсіонери), надання інноваційних послуг освіти дорослих сільському та безробітному населенню в регіонах країни.

Висновки. Враховуючи глобалізаційні виклики, інформаційний та науково-технічний прогрес дедалі зростає унікальна можливість управління взаємодією та розвитком суспільства. Сьогодні освітня система зобов'язана підготувати таких фахівців, які б здійснили якісно нові зміни в країні. Саме освіта дорослих є тим потужним і дієвим інструментом здатним забезпечити гарантований, результативний, економічний і своєчасний перехід соціуму в

новий якісний стан.

Наразі важливо із залученням громадськості створити в державі інноваційну державно-громадську систему управління, покликану вирішувати стратегічні завдання підвищення життєвого рівня населення на основі принципово нових методологічних підходів. Держава повинна забезпечити можливість громадянам спільно здійснювати свою власну ініціативу. Для того щоб оптимізувати процес формування громадянського управління освітою дорослих в Україні, необхідно максимально спрямувати розвиток і вдосконалити роботу громадських організацій у сфері освіти дорослих та сприяти законодавчому і правовому закріпленню порядку їх створення та діяльності. Усіма засобами потрібно сприяти тому, щоб громадські організації у сфері освіти дорослих зайняли визначене, належне їм місце між державним сектором і суспільством, а також розповсюдженню серед населення інформації щодо ролі таких організацій у суспільстві.

У даному дослідженні зроблено ана-

ліз сучасного стану громадського сектора освіти дорослих, який дає право стверджувати відчутні кроки у наслідуванні європейських тенденцій розвитку сфери освіти дорослих в Україні. Аналіз наукової літератури та нормативної бази з питань громадського управління освітою дорослих дав змогу окреслити основні принципи менеджменту даної сфери. Визначено поняття «громадських інституцій у сфері освіти дорослих». Аналіз нормативно-правових документів з питань громадського управління освітою дорослих дав уявлення про недостатній ступінь розробленості даної сфери, а відтак приводить до висновку щодо необхідності її глобального вдосконалення. Подальші дослідження доцільно спрямувати на систематизування базових методологічних підходів до розвитку національної системи освіти дорослих та на аналіз наукових праць з питань вивчення європейського досвіду освіти дорослих з метою визначення потреби в розробленні та обґрунтуванні управлінських механізмів його імплементації в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Указ Президента від 25 червня 2013 року № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
3. Гіптерс З. Педагогічна діяльність Михайла Галуциньського в організації освіти дорослих // Історико-педагогічний альманах.-2014.-Вип.1.-С.49-54
4. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинський, Ю.П. Сурміна. – К. НАДУ, 2010. 820с. — С. 122
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 372 с. — С. 179
6. Освіта дорослих: енциклопедичний словник / за ред. В.Г. Кременя, Ю.В. Ковбасюка; [упоряд.: Н.Г.Протасова, Ю.О. Молчанова, Т.В. Куренна; ред. рада: В.Г. Кремень, Ю.В. Ковбасюк, Н.Г.Протасова та ін.]; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. — К.: Основа, 2014. — С. 80
7. Режим доступу: <http://maydan.drohobych.net/?p=12785#>
8. Режим доступу: <http://www.dvv-international.org.ua/>
9. Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article>
10. Режим доступу: <http://www.imzo.gov.ua/>

REFERENCES:

1. Pro hromadski obiednannia: Zakon Ukrainy vid 22 berez. 2012 r. № 4572-VI. [On public associations: Law of Ukraine on March 22. 2012 Number 4572-VI-VR]. Access: <http://zakon4.rada.gov.ua> -vr (in Ukrainian).
2. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 chervnia 2013 r. № 344/2013 «Pro natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku» [Presidential decree of Ukraine on Jun. 25. 2013 № 344/2013 «About National strategy of the development of education in Ukraine for the period till 2021»]. Access: <http://zakon4.rada.gov.ua>. (in Ukrainian).
3. Hipters, Z., 2014. Pedahohichna diialnist Mykhaila Halushchynskoho v orhanizatsii osvity doroslykh [Pedagogical activity of Mikhail Haluschynskiy in organization of adult education]. Historical and Pedagogical Almanac, vol. 1, 49-54. (in Ukrainian).
4. Kovbasiuk, Yu.V., Troshchynskiy, V.P., Surmin, Yu.P., 2010. Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedia of Public Administration]. NADU pry Prezydentovi Ukrayiny, 122, Kyiv. (in Ukrainian).
5. Kremen, V.H., 2008. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education]. Akad. ped. nauk Ukrainy, Yurinkom Inter, 179, Kiev (in Ukrainian).
6. Kremen, V.H., Kovbasiuk, Yu.V., 2014. Osvita doroslykh: entsyklopedychnyi slovnyk [Adult education: encyclopedic dictionary]. Nats. akad. ped.nauk Ukrainy, Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy, Osnova, 80, Kyiv. (in Ukrainian).
7. Access: <http://maydan.drohobych.net/?p=12785#>
8. Access: <http://www.dvv-international.org.ua/>
9. Access: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article>
10. Access: <http://www.imzo.gov.ua/>

*Титаренко Дарія Вікторівна – аспірант
Національна академія державного управління при Президентові України
Адреса: 03057, Київ, вул. Ежена Потье, 20*

*Tytarenko Dariya V. – postgraduate
National academy for public administration under the President of Ukraine
Address: 20, Ezhena Pottier Str., Kyiv, 03057, Ukraine*

*Титаренко Дарія Вікторівна – аспірант
Національна академія державного управління при Президенті України
Адрес: 03057, Київ, вул. Ежена Потье, 20
E-mail: tytarenko_dariya@ukr.net*